

ERASMIANA,

DOOR

Dr. J. B. KAN.

Mijn eerste opstel over den peter onzer school zal 12 jaar na zijn verschijnen in het *Rotterdamsch Jaarboekje* onveranderd herdrukt worden. Wel heb ik in dien tijd meer over den grootsten aller Rotterdammers geschreven, wel had ik gehoopt, uit dit alles nu een geheel te kunnen maken, vooral omdat sommige stukken in het Latijn gesteld en dus voor het groote publiek onleesbaar zijn, maar onder de auspiciën van onzen beschermheer is de omvang mijner werkzaamheden als rector zoo toegenomen, dat er van geregeld voortwerken aan dit omvangrijke onderwerp voor mij geen sprake kan zijn, voordat mij een otium, ik hoop cum dignitate, geschonken is.

Aan belangstelling in deze studiën heeft het mij waarlijk niet ontbroken. Het opstel is in het Fransch (1) en in het Duitsch (2) vertaald; onze Fruin (3) heeft het op enkele punten bestreden en de grootste kenner van Erasmus, Ad. Horawitz, heeft mij kort vóór zijn dood (6 November 1888) nog verzekerd, dat hij al meer en meer tot mijn gevoelen omtrent de onechtheid van de zoogenaamde auto-biographie overhelde.

---

(1) Bulletin du Bibliophile (L. Paul Delinotte), 1878, bl. 105.

(2) Bibliographie und Literarische Chronik der Schweiz (Dr. L. Sieber), 1878, n°. 3 en 4.

(3) Bijdragen voor Vaderl. Geschiedenis en Oudheidkunde, Nieuwe reeks, X, bl. 85.

Wordt mij tijd en gezondheid gegund, dan vul ik in den volgenden jaargang, uit de programma's onzer school en uit de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*. aan, wat in dezen nog ontbreekt.

*Hoc alumno Roterodamum oppidum se
semper iactabit et doctis erit commen-
datum. Beatus Rhenanus.*

I.

Erasmus, de grootste Rotterdammer, is in de Wijde Kerkstraat geboren en hij heeft zich bij zijn leven zoo verdienstelijk gemaakt, dat voor hem op de markt een standbeeld is opgericht: daar leest hij in een groot boek en van dit groote boek slaat hij een blad om, zoo dikwijls hij de klok hoort slaan, wanneer hij ten minste daarin niet verhinderd wordt door al het vuil, dat zich om hem ophoopt, of zijn aandacht niet wordt afgeleid door het geschreeuw van allerlei kramers, die zich zes dagen van de week om hem verdringen.

Hierop komt zoo ongeveer neer, wat velen weten aangaande den metalen man met dat fijn besnedene, peinzende gelaat, en het Latijnsche opschrift, aan zijne voeten, vertelt dien velen ook niet veel meer, want het is hun even onbegrijpelijk als den oningewijden het omslaan van het blad. Een metalen beeld heeft zoo menig schrijver ontvangen, zonder dat men hem schonk, wat hij zelf zeker boven alles wenschte, liefde en belangstelling in hetgeen hij sprak en schreef, sprak en schreef niet voor zijn volk of voor zijne tijdgenooten alleen, maar ook voor de menschheid, voor de eeuwigheid! Mocht Erasmus aanspraak maken op meer dan zoovele anderen, wier werken wel geprezen, maar niet gelezen worden? Onze indrukken wisselen elkander telkens af; geen enkele haast heeft tijd om te beklijven, om zich scherp en diep in

ons hoofd of hart af te teekenen. Telkens weer en telkens meer vordert men nieuwe belangstelling voor oude zaken en voor vraagstukken van den dag en van één dag — en intusschen verloopt ons leven, versnipperd men onze krachten, totdat de trage ouderdom komt aansluipen en zoowel vuur als lust dooft.

Mag ik dan nog eenige aandacht voor een persoon als Erasmus vragen, terwijl zoovele zaken reeds bij voorbaat beslag op onzen tijd hebben gelegd?

Het buitenland heeft hem brood bij zijn leven en na zijn dood een graf geschonken, het schijnt niet moede te worden zijne *figure ondoyante et diverse* uit verschillende oogpunten te beschouwen. Alle bijzonderheden, den grooten Rotterdammer betreffende, boezemen daar belangstelling in, en heeft Rotterdam zelf, ja geheel Nederland niets anders dan steen en metaal voor hem beschikbaar? Een niet al te geleerd opstel, dat enkele punten uit zijn leven en zijne geschriften behandelt, zal, hoop ik, in zijne geboorteplaats ten minste lezers vinden, en misschien onze geleerden aansporen om niet achter te blijven, nu vreemdelingen zoo goed voorgaan. Mijn doel is bereikt, als ik slechts doe twifelen aan veel, wat men thans omtrent hem voor onomstootelijk waar houdt.

Wat is hier te lande in de laatste jaren voor het kleine oude mannetje, zooals Albrecht Dürer hem noemde, gedaan? Mij is niets bekend, dat de vergelijking kan doorstaan met hetgeen de Franschen leverden, wier aartsvijand, Karel V, hij eens als raadsman ter zijde stond. Niet alleen is men de groote uitgave zijner werken verschuldigd aan Jean Le Clerc, heeft Pierre Bayle het eerste goede artikel over hem geschreven en vond hij in Levesque de Burigny den eersten biograaf, die dezen naam verdient, maar van H. Durand du Laur verscheen voor 5 jaar *Erasme Précurseur et initiateur de l'esprit moderne*,

dat twee jaar (1874) later gevolgd werd door *Erasme, étude sur sa vie et ses ouvrages*, van G. Feugère.

In keurigen vorm werden nog dezer dagen in Frankrijk vertalingen van de *Lof der zothed* en de *Gesprekken* uitgegeven — en gretig gekocht. Een pas verschenen goedkoope uitgave (25 centimes) bewijst, hoe populair onze landgenoot nog in Frankrijk is (1).

Duitschland blijft niet achter: ik wijs alleen op prof. Stähelins *Stellung des Erasmus zur Reformation* 1873; in Weenen verzamelt prof. Adalbert Horawitz bouwstoffen voor eene nieuwe levensbeschrijving. Om van Engeland niet te spreken, dat Morus' vriend niet ontrouw werd, maar door een tal van vertalingen en monographieën zijne belangstelling blijft toonen, bepaal ik mij nu tot Zwitserland, waar in 1876 een boekje in 4°. van 36 bladzijden is verschenen, dat denzelfden titel draagt als dit opstel. Het is van de hand van prof. Wilhelm Vischer en diende als *Programm zur Rectoratsfeier der Universität Basel*. In deze stad, waar Erasmus zoo langen tijd woonde, waar de eerste uitgave van al zijne werken verscheen, waar hij in de Groote kerk begraven ligt, daar wordt zijn naam nog steeds in eere gehouden, en onderhoudt men om zijnentwil nog steeds betrekkingen met Rotterdam. 't Is dan ook niet meer dan billijk dat Rotterdam kennis neemt, al is 't niet van al de belangrijke stukken in dit werkje vervat (2), dan toch van ééne

---

(1) Zie F. L. Hoffmann, *Essai d'une liste d'ouvrages et dissertations concernant la vie et les écrits d'Erasme* (1518—1866). Bruxelles, Olivier 1867; (*Extrait du Bibliophile Belge, Tome II*), en Jules Dukas in *Revue Critique* 11 Jaarg. (1877) bl. 257 vv.

(2) De stukken zijn onder 7 hoofden gebracht; *Doctoratus, Pensio Anglica, Dispensation Leos X, Brief Franz des Ersten, Befreiung von den Fastengebotten, Pension des Herzogs von Cleve, Praepositura Daventriensis*.

vraag, welke prof. Vischer ter sprake brengt: hoe heette Erasmus?

Eene dwaze vraag zal menigeen zeggen. Hij heette Desiderius Erasmus en die naam is niets dan eene vertaling van Geert Geertsz of Gerard Gerardsz., het eerste is Latijn en het tweede Grieksch. Dat plachten de geleerden van die dagen zoo te doen. Deze waarheid kan men in ieder schoolboek reeds vinden. Perizonius heette eigenlijk Voorbroek, Oecolampadius Hausschein, Capnio Reuchlin enz. enz.

Tot nog toe heeft men dezen oorsprong van »Desiderius Erasmus» geloovig aangenomen, vooral omdat het vaak niet gemakkelijk is op te diepen, hoe de auteurs van school- of leerboeken, die alles zoo zeker en vast weten, aan hunne wijsheid gekomen zijn. Dit valt des te moeilijker, omdat zij de loffelijke gewoonte hebben, elkander na te schrijven, zonder ooit te vragen, hoe de een of ander, aan wiens hand zij gaan, is te weten gekomen, wat hij meende te moeten boeken.

Nu blijkt uit een schrijven van Paus Leo X aan Ammonius, door prof. Vischer medegedeeld, dat Erasmus zelf vreesde, dat hij de vrucht was, niet alleen van eene eenvoudig ongeoorloofde gemeenschap tusschen eene ongehuwde vrouw en een man, die echter met elkaar een huwelijk hadden kunnen aangaan, maar van den misdadigen omgang van een priester met eene vrouw, m. a. w. Erasmus schijnt de overlevering, dat zijn vader eerst na zijne geboorte geestelijke was geworden, niet geloofd te hebben.

Verder — en dit reken ik van meer gewicht — luidt het adres van een brief door Z. H. zelf aan onzen stadgenoot gericht: »Aan mijn geliefden zoon Erasmus Rogerii, Rotterdamsch geestelijke van de Utrechtsche diocees.»

De paus wist, dat Erasmus veel te lijden had van de

strijdbare monniken en andere obscuranten dier dagen, vooral omdat zij hem als een weggelopen monnik wantrouwd en zeker niet het minst op grond van de smet, die aan zijne geboorte kleefde. De man, wiens *Lof der zothed*, om nu van zijne *Gesprekken* te zwijgen, zoovele zotten en, wat meer zegt, zoovele snoodaards ontmaskerde, wiens satirieke geest zulke schoone vormen wist te vinden, gaf hun tweërlei wapenen in de hand, die zij dan ook niet ongebruikt lieten. Hij had zich dientengevolge tot den opperpriester gewend en deze wist de middelen te vinden om hem het rustig bezit van zijne vrijheid te verzekeren, terwijl hij hem daarenboven vrij stelde van alle schade, die zijne geboorte hem als wereldlijk geestelijke mocht veroorzaken.

Erasmus heeft rechtstreeks en door bemiddeling zijner vrienden van den paus deze gunsten trachten te verkrijgen. Het is dus ten eerste hoogst waarschijnlijk, dat hij niet geloofde aan de waarheid van het verhaal, volgens hetwelk zijn vader eerst na zijne geboorte priester is geworden — de paus immers put zijne zienswijze uit de woorden van den verzoeker — en ten andere hebben wij hier, zoo ik goed zie, zijn waren achternaam voor ons, dien hij natuurlijk zooveel mogelijk verduisterd had, omdat juist deze hem eeuwig den smaad herinnerde, welke hem het leven verbitterde.

De vraag, in hoeverre deze meening aanbeveling verdient, hangt nauw samen met die naar de geloofwaardigheid der bronnen, waaruit wij onze kennis omtrent Erasmus' naam en geboorte putten. De gewone verhalen, hoe dikwijls ook door het slaafsche vee der naschrijvers herhaald, mogen wel eens een nauwgezet onderzoek ondergaan.

De oudste bron is uit haren aard wat troebel, omdat zij eene — misschien weinig bekende — lijkrede is.

Haar titel luidt: » *Oratio funebris in obitum D. Erasmi Roterodami, Autore Gulielmo Insulano Menapio Grevi-brocensi, oratore luculentissimo*; zij dagteekent van het jaar 1536 en is opgedragen aan Willem, Hertog van Cleef, Gulik, Berg enz. Daarin wordt gezegd, dat Erasmus te Rotterdam is geboren, uit eenvoudige, maar fatsoenlijke ouders (*parentibus modicis sed honestis*). Daarop volgt eene tirade, dat hij, evenals Cato de oud-censor, gemakkelijk adellijke titels had kunnen verwerven, maar dat hij dit niet had gewild. Voorts wordt gehandeld over het, te Deventer, van Hegius genoten onderwijs; van andere levensbijzonderheden is verder geen sprake (1).

Voor de werken van Origenes, door Erasmus uitgegeven (1536), en in een brief aan keizer Karel V, geplaatst voor de volledige uitgave van Erasmus' werken (1540), behandelt Beatus Rhenanus het leven van zijn gestorven boezemvriend, maar ook hij weet of zegt in allen gevalle niets van alle bijzonderheden, die thans voor onomstootelijke waarheden doorgaan. Hij vermeldt omtrent zijn naam alleen het volgende: in den omgang was hij vriendelijk en beleefd, zonder eenigen trots: overal was hij zeker Erasmus, d. i. beminnelijk, en het speet hem, dat hij dezen naam niet had aangenomen toen hij begon te schrijven en door het uitgeven van boeken bekend te worden.

Want wie, placht hij te zeggen, heeft ooit gehoord, dat iemand ter wereld liefde genoemd werd, en dit is toch de beteekenis van het Grieksche woord Erasmus (2).

---

(1) Dit is evenmin het geval in *P. Iovii Elogia doct. vir.* (Antw. 1559) als in *Boissardi Icones L virorum* (Frankf. 1592).

(2) Dat men hieruit geen grond kan ontleenen tegen de in dit opstel ontwikkelde meening, zal bij eenig nadenken wel van zelf blijken.

Een tal van bijzonderheden verhaalt Dominicus Baudius, hoogleeraar in de welsprekendheid aan de Leidse hoogeschool, in een brief aan P. Merula van 18 October 1606 (1). Er ligt dus een tijdvak van omstreeks 70 jaren tusschen Beatus Rhenanus' schrijven en het zijne.

De aanleiding tot dezen epistel is de volgende:

P. Merula — over wien later meer — bezat een leven van Erasmus, zooals het door dezen zelf was geboekt, en hij had lang gearzeld of hij het zou uitgeven dan of hij het thuis zou houden — omdat dit misschien meer overeenkomstig de waardigheid of den wensch van den overledene was — en zijn schat alleen aan zijne vertrouwdste vrienden zou laten zien, opdat niet, als het bekend werd, de naam en faam van den voortreffelijken man daaronder zoude lijden. Het doet Baudius genoegen, dat Merula eindelijk besloten heeft de autobiographie te laten drukken, en hij betoogt op de rhetorische wijze der geleerden zijner dagen, hoezeer het Erasmus niet tot schande maar veeleer tot roem strekt, dat hij, een onecht kind, door eigen verdiensten het zoo ver gebracht heeft. Ook was zijne moeder, zoo heet het verder, overigens geene slechte vrouw; zij wordt zelfs op één lijn gesteld met Dido uit Vergilius' bekend heldendicht:

Misschien bezweek zij toch alleen voor deze schuld.

Zijn vader was, volgens Baudius, uit een fatsoenlijke familie gesproten, voor zijn tijd nog al beschaafd en daarenboven zulk een aardig en geestig babbelaar, dat men hem *Praet (Eutrapelos)* noemde. Terwijl Erasmus in Merula's handschrift zweeg over de stad, waar zijn

---

(1) Het is *Ep. II Cent. II* (Amsterdam, Janssonius, 1639).

vader geboren was, zegt onze schrijver zeker te weten, dat hij een burger en inwoner van Gouda is geweest — welke stad hij dan hemelhoog prijst — en verder volgt het verhaal over het vertrek van Margareta naar Rotterdam en over den naam van den jonggeborene. Hij heette dus Gerardus Gerardi, maar omdat deze naam verwant scheen met het latijnsche *desiderare* (begeeren), nam hij als voornaam Desiderius aan, voegde daarbij een Grieksch woord van dezelfde beteekenis en wilde dus dat zijn toenaam of van Erasmus zou luiden.

Badius verontschuldigt zich over 't uitvoerig behandelen dezer kleine bijzonderheden, op grond dat nu en vroeger beroemde geleerden hun tijd besteed hebben aan het vullen van bladzijden over de bespottelijke vraag, of men Virgilius dan wel Vergilius moet zeggen enz. Zou men dus hier niet ook met eene der juist in die dagen zoo beminde afleidingen, verklaringen en woordspelingen te doen hebben?

Menage, die geboren werd in 1613, het jaar waarin Badius stierf, bewees nog zonneklaar, dat rat van muis (mus, muratus, rat) was afgeleid; zijne landgenooten waren overtuigd, dat Parijs door Priamus' zoon Paris gesticht was, en de onze wisten Vlissingen met Ulysses en Assen met Ascanius, Aeneas' zoon, in verband te brengen!

Voor dat wij echter verder eenig oordeel over deze aanvulling van Erasmus' autobiographie vellen, dient deze zelf en haar uitgever ter sprake te komen.

II.

Voor mij ligt de oorspronkelijke uitgave van »Desiderius Erasmus' leven, door zijn eigen hand getrouwelijk beschreven, gevolgd door andere levensbeschrijvingen en onuitgegevene brieven, verzameld, uitgegeven en aan den

Raad en het Volk van Rotterdam opgedragen door Paulus Merula, Leiden 1607, Basson" (1).

Hij verklaart in een brief aan Otho Werckmann, die achter de opdracht aan de vroede Rotterdamsche heeren is afgedrukt, dat hij van hem ontvangen heeft den lang bewaarden en door velen vurig begeerden schat, de autobiographie van Erasmus, door dezen in 1523 geschreven en aan zijn vriend den Leuvenschen hoogleeraar Goclenius gezonden.

Reeds voor ettelijke jaren had de Leidsche professor wel bij zijn vriend Scriverius (2) en gebroeders Lijdi eenige uittreksels uit dit geschrift gezien, maar het was hem een genot nu den autograaf te aanschouwen.

Na deze uitweiding op zijn ontwerp teruggekomen, verklaart hij de korte levensbeschrijving, zooals hem die door Werckmann is ter hand gesteld, te hebben laten drukken: zoo is dan, op 't verzoek van zijn vriend, hetgeen vele jaren lang in de boekenkast van één man had gelegen, in de kasten van velen gebracht. Om er een boekdeel van te maken, heeft hij er eenige onuitgegeven brieven van Erasmus bijgevoegd en onder deze enkele uit zijne eigene bibliotheek. »Want nog op dezen leef-

(1) De bibliotheek onzer gemeente bezit een exemplaar van dit werk.

De lezer begrijpt, dat deze en andere aanhalingen uit het Latijn vertaald zijn.

(2) Scriverius — staat in margine van de ed. princ. — had een afschrift, dat gemaakt was door Theodorus Pulmann naar den autograaf, die volgens zijne aantekening berustte bij Henricus Coracopetra.

Pulmann of Poelman, een geleerde uit Kranenburg, die in 't midden der 16e eeuw leefde, is bekend, maar Coracopetra (met wien zeker een Ravesteijn bedoeld is) weet ik niet thuis te brengen.

Wie licht mij in?

tijd" gaat hij voort »lijd ik aan deze krankzinnigheid — wanneer zij dezen naam mag dragen — dat ik, evenals er eene groote menigte autografen van keizers, koningen en vorsten in mijn bezit zijn, ook die van de eersten in de letterkundige wereld verzamel.»

Hij doet dit tot eigen uitspanning en verkwikking, tot prikkel voor zijne zoons enz. enz. — ieder vult wel aan wat ik hier weglaat.

Dat Merula zich zelf en de wereld niet bedrogen heeft, toen hij zoo hoog opgaf van zijn ijver in het verzamelen, blijkt ten overvloede nog uit de lijkrede, in het jaar 1607 te Rostock door Prof. Joh. Kirchmann gehouden, waarin hij wijlen zijn Leidschen ambtgenoot niet alleen een levende (wandelende) bibliotheek noemt, maar ook verzekert uit zijn eigen mond gehoord te hebben, dat hij over den toestand der Nederlanden en den Spaanschen oorlog omstreeks 36,000 papieren en stukken deels gedrukt, deels in handschrift verzameld had (1).

Het verraadt misschien weinig eerbied voor een Leidschen hoogleeraar, wanneer ik eene schepping van Klikspans geestig brein naast hem plaats, maar — het profane woord moet er uit — Chrisje uit het 7de hoofdstuk der *Studententypen* staat mij steeds voor oogen: dan zou het verschil tusschen dezen liefhebber en verzamelaar van handteekeningen (niet onaardig ook van Scriverius) en onzen Merula slechts hierin gelegen zijn, dat Chrisje de stukken verbrandde en de handteekeningen bewaarde, terwijl Merula, ook beet genomen, het geheel niet slechts bewaarde, maar zelfs uitgaf.

Doch ik gevoel, dat er andere en betere gronden gevorderd worden, om deze gewaagde stelling, al kan ik

---

(1) De rede, aan Oldenbarnevelt opgedragen, is te vinden achter de bovengenoemde uitgave.

haar niet bewijzen, ten minste waarschijnlijk te maken. De eerste vraag betreft natuurlijk het handschrift, dat Werckmann, als van Erasmus afkomstig, aan Merula had gegeven. Waar is het gebleven? Ik heb trots alle moeite, hier en elders aangewend, zijn spoor niet verder kunnen volgen dan tot 1649. Men vindt namelijk in de voorrede, geplaatst voor Scriverius' verzameling van berichten omtrent Erasmus' leven (Leiden, Joannes Maire) deze woorden van A. Thysius: Ja ook de autograaf zelfs van Erasmus, opdat men niet twijfele omtrent zijn leven, bestaat nog in zijn geheel in de bibliotheek van den weesmeester Hieronymus de Backere.

Zoolang niemand gelukkiger is dan ik, kan er dus van eene vergelijking van het handschrift met autografen van Erasmus geen sprake zijn en dient men zijne echtheid aan andere gronden te toetsen.

Hoogst bevreemdend is het zonder twijfel, dat deze autobiographie, in 1523 opgesteld, eerst in 1607 door den druk verspreid wordt.

Al weet men nu niet, waar het handschrift is gebleven en al zal men naar alle waarschijnlijkheid nimmer kunnen uitmaken, hoe het in Werckmanns bezit is gekomen, ieder die eenigszins nadenkt, verwacht antwoord op deze vraag: Waarom is het bij den hevigen strijd, die ook na Erasmus' dood bij voortdoring over zijn persoon gevoerd werd, niet vroeger uitgegeven? Men zou misschien geneigd zijn, te antwoorden dat boven den brief aan C. Goclenius, den Leuvenschen professor in het Grieksch, de vermaning staat om dezen alleen en in 't geheim te lezen (1) en dat dit geheim zich ook tot de autobiographie uitstrekke, welke als bijlage bij dit schrijven gevoegd was, maar

---

(1) Ἀναγίνωσκε μόνος, καὶ λάθρα.

het tegendeel is waar: immers Erasmus richt de volgende zinsneden tot zijn boezemvriend:

»Daar ik nu en dan in levensgevaar verkeer, rest mij nog, dat ik u, mijn oprechtsten vriend, aanbeveel het dierbaarste, wat ik bezit, mijne nagedachtenis, die, naar ik vermoed, aan veel laster zal blootstaan. Daarom zend ik u eene beknopte beschrijving van mijn leven" enz. (1),

Lees ik goed, dan strekt het geheim van den brief zich volstrekt niet uit tot het handschrift dat daarbij ging, welks doel veeleer was, Erasmus' eer te verdedigen tegen de vijanden, die hem ook na zijn dood, zooals hij wel voorzag, nog geen rust zouden gunnen.

Hoe verklaart men dan de woorden: »Het leven in 't geheim," die in Merula's uitgave onder *Compendium Vitae Erasmi Roterodami cuius ipse in Epistola praecedente facit mentionem*, gedrukt staan? Reeds latere uitgevers hebben zeker hunne dwaasheid ingezien en ze daarom eenvoudig weggelaten; mijns inziens heeft een compiler, die weinig Grieksch verstond, deze twee woorden zonder veel nadenken aan de bij den brief gevoegde waarschuwing ontleend.

Juist de korte aanwijzing, die Erasmus in dit schrijven geeft, bevatte eene aansporing tot een vroom bedrog. Den grooten humanist, ook na zijn dood van verschillende zijden aangevallen en gesmaad, te verdedigen, dat was eene schoone taak en die taak werd des te gemakkelijker,

---

(1) Goclenius was zeker hoogbejaard, toen Erasmus overleed, want volgens Saxe (*Onom. IIII* bl. 39) stierf hij in 1539, 84 jaar oud. Hij had bloedverwanten, die zich metterwoon in Duitschland vestigden. Tusschen zijne erfgenamen en die van Erasmus werd een proces gevoerd over de uitkeering van 1900 ducaten, dat gene, op grond van een schrijven van Erasmus wonnen. Volgens Jöcher (*Gelehrtenl.*) overleed Goclenius in 1535.

omdat er bronnen genoeg waren, waaruit men bijzonderheden omtrent zijn leven konde putten. Hoe verleidelijk was het niet, een leven van Erasmus uit een of meer zijner brieven samen te flansen en dit voor het *Compendium vitae* te doen doorgaan! En die zulk een bedrog pleegde, behoorde daarom niet tot die bedriegers, welke de fatsoenlijke lieden met den nek aanzien. Verre van daar. Ieder die geen vreemdeling is in de geschiedenis der letterkunde weet, hoe dikwijls schrijvers van tweeden of lageren rang zonder blikken of blozen hunnen werken langs dezen weg lezers trachten te verschaffen; het was reeds in de oude wereld zoozeer gewoonte geworden, beroemde namen op den titel te plaatsen, dat men er volstrekt geen bedrog meer in zag.

Merula houd ik echter in dit geval niet voor den bedrieger, maar voor den bedrogene. Zijn hartstochtelijke liefhebberij maakte hem tot den aangewezen man, die, ook juist door 't gezag van zijn naam, geroepen was om het geschrift ingang te doen vinden.

De schrijver, wie hij dan ook moge geweest zijn, heeft uit geschrevene en ongeschrevene bronnen aangevuld wat Beatus Rhenanus niet wist, en Badius heeft weten aan te vullen wat tot afronding van het verhaal nog ontbrak.

Reeds Merula zelf schijnt bemerkt te hebben — dit blijkt uit zijn brief aan Werckmann — dat Erasmus schrijven aan L. Grunnius, scriba apostolicus, eene nadere verklaring en ontwikkeling van deze beknopte schets behelst.

»Onder den naam Florentius (1) beschrijft Erasmus zoo zich zelf, legt hij zoo zijn lot bloot, schildert hij zoo

---

(1) Hier volgt in de oorspronkelijke uitgave en in die van Le Clerc: *omine haud falso*, terwijl Scriverius heeft (p. 67) *omne hoc falso*.

zijn afkeer van het monnikenleven, dat het onmogelijk duidelijker kan geschieden.”

Hij verzekert zelfs, dat door Antonius, Florentius' broeder, die daar als drie jaar ouder voorkomt, Petrus, Erasmus' broeder te verstaan is.

Deze brief heeft in de eerste plaats de stof verstrekt voor een stuk, dat bij een nauwkeurig onderzoek te vele bezwaren oplevert om langer voor het werk van den grooten humanist te kunnen doorgaan. Reeds Bayle heeft een ongunstig oordeel geveld. Men leze slechts aandachtig zijn prachtig artikel Erasme, vooral de zoo verbazend rijke aantekeningen. Ik schrijf voor hen, die zijn groote *Dictionnaire historique et critique*, 1697, bl. 1059, niet bij de hand hebben, eenige regels uit:

Voilà ce qu'on trouve dans une vie d'Erasme composée par lui-même, à ce qu'on pretend, et publiée par Merula l'an 1607 sur l'original qu' Erasme avoit laissé en dépôt à Conrad Goclenius. C'est un Ecrit composé avec la dernière negligence, et où l'on ne trouve qu'une grande simplicité, sans aucun détail étendu. On vous y apprend naïvement pour toutes particularitez touchant la mere d'Erasme, qu'elle s'apelloit Elizabeth, et qu'elle étoit de Sevenbergue, et fille d'un certain Medecin nommé Pierre, filia Medici cuiusdam Petri. A l'égard du pere on n'y sauroit voir d'où il étoit, ni où il demeuroit. Ainsi le lecteur ne fera pas mal de recourir à une lettre de Baudius, où l'on trouve, etc.

Het is werkelijk onbegrijpelijk, waarom een stylist, zoo keurig als onze stadgenoot, zijn leven aan een vertrouwd vriend als C. Goclenius was, in zulke dwaze, korte, halve en duistere zinnnetjes begint te beschrijven. Wie onzer zou dit b. v. aldus doen? (ik vertaal woordelijk): »Geboren te Rot. den avond voor Simon en Judas(dag). Hij telt jaren omstreeks 57. Zijn moeder is geheeten Mar-

gareta, dochter van een zekeren arts Petrus. Zij was uit Zevenbergen, hij zag twee broeders van haar, (die) bijna 90 jaren oud (waren) (1).

Zijn vader is Gerard geheeten enz”.

De schrijver weet of vermeldt niet, welk een landsman zijn vader was, ofschoon dit zeker van meer gewicht mocht heeten dan de opmerking, dat zijne moeder te Zevenbergen het eerste levenslicht had aanschouwd.

Na eenige andere bijzonderheden uit het leven zijner familie van vaderszijde volgt de reden, waarom Gerard, de jongste uit een talrijk gezin, priester moest worden. Het was de wensch zijns vaders die oud was, en ook zijne broeders wilden niet, dat hun vermogen gesmaldeeld werd, liever hadden zij iemand, bij wien zij zelf konden maaltijd houden. Gerard neemt heimelijk de vlucht en laat het meisje, dat hij trouw beloofd had, zwanger achter. »Het kind werd bij zijn grootmoeder (?) opgevoed. Gerard begaf zich naar Rome. Daar voorzag hij door schrijven, want er was toen nog geen boekdrukkunst (2), rijkelijk in zijn onderhoud.”

Vrij duister is hetgeen nu volgt: »Hij bezat een zeer vlugge hand (*Erat autem manu felicissima*). En hij leefde als jonge heer (*iuveniliter*). Spoedig legde hij zich toe op de wetenschappen (*studia honesta*). Grieksch en Latijn verstond hij goed. Ja hij had zelfs ongewone vorderingen in de rechtsgeleerdheid gemaakt. Want Rome bezat toen verbazend veel geleerden. Hij hoorde Guarinus. Alle schrijvers had hij eigenhandig afgeschreven.” Maar

(1) Het tijdstip zijner geboorte wordt een dag vroeger gesteld dan b. v. bij Beatus Rhenanus en 't bezoek bij deze twee ooms is zeker even moeilijk te plaatsen als dat van Solon bij Croesus.

(2) Reeds S. Knight (*The Life of E.*) heeft zich aan deze uitdrukking gestooten. Zie Noot f. bl. 4 van de Duitsche vertaling (1736).

ik mag niet langer vertalen. Om kort te gaan: op het (valsche) bericht van Margareta's dood, wordt hij priester, vertrekt naar huis en ontdekt het bedrog. De band blijft verbroken, doch den knaap laat hij een goede opvoeding geven en hij zendt hem op nauwelijks vierjarigen leeftijd naar school.

Op enkele punten kom ik later terug, maar reeds nu durf ik de vraag stellen, of zulk eene autobiographie van een man als Erasmus afkomstig kan zijn (1).

Hoe vele moeilijkheden leveren niet die dwaze, korte zinnnetjes met hun gemaakt streven naar objectiviteit — men denke aan den 3^{den} persoon; geen man van smaak zou zijn boezemvriend in zulk een vorm zijn leven beschrijven en hem tevens voor zoovele raadselen plaatsen.

De geboorte van groote mannen gaat, volgens de overtuiging van alle volken, met buitengewone omstandigheden gepaard. Erasmus' vader was dan ook zeker een wonderman. Wat heeft Gerard in een tijd van ruim vier jaren al niet uitgericht en dat in een eeuw, toen eene reis naar en van Rome nog al eenige bezwaren opleverde. Dit alleen lezen wij tusschen de korte zinnnetjes, dat ieder verkeerd zou doen, die meende dat Gerard reeds priester was, toen hij nog in Holland vertoefde. Met dit doel is het eerste gedeelte der autobiographie in elkander gezet en de stukjes, waaruit zij bestaat, zijn waarschijnlijk zoo klein genomen, omdat de schrijver eene verkeerde opvatting had van het woord *compendium*, dat volgens hem in beteekenis volstrekt niet verschilde van zoo menig »kort begrip,» dat als schoolboek door zijn onuitstaanbaar drogen vorm geslachten na geslachten heeft verveeld en bedorven.

---

(1) Men leze b. v. het slot van 't leven: *Augebo Catalogum*, enz.

III.

Dominicus Baudius, ook professor te Leiden, wist echter meer dan in de door Merula uitgegeven biographie stond.

Hij spoort zijn ambtgenoot aan om het stuk wereldkundig te maken, geeft bespiegelingen ten beste over het »scheppen van zijn eigen lot,» daar men zijne ouders niet voor 't kiezen, maar slechts voor 't nemen heeft. Er ontbrak niets aan beide ouders van onzen Erasmus: want overigens was zij een brave vrouw, op wier naam slechts deze ééne smet kleefde. Hij sproot uit eene goede Goudsche familie en was voor dien tijd nog al geletterd. Baudius weet ook, dat hij voor geestig en aardig doorging en daarom den bijnaam Eutrapelus, dat in eene kanttekening door Praet wordt vertaald, heeft ontvangen. Daarom leeft hij zeker later te Rome als jonge heer (*iuveniliter*).

Een dergelijke voorstelling was natuurlijk onbruikbaar voor het doel, dat den compiler van ons »Leven» voor oogen stond, en ook Boxhorn (1) volgt eene andere overlevering, daar hij zegt, dat Gerard zoo genoemd is om de welsprekendheid zijner predikatiën. Men ziet het: de vader van zulk een zoon moest ook deftig geweest zijn.

De lezer schenkt mij zeker gaarne de beschouwingen, die Baudius verder over het al of niet noodzakelijke van huwelijksplechtigheden ten beste geeft, even gaarne als de door hem ten voordeele van onwettige kinderen aangevoerde plaatsen, — waarbij wij nog Edmunds alleenpraak uit de *King Lear* kunnen voegen — om te hoo-

---

(1) *Tooneel van Holland* (1634), bl. 267. Opmerkelijk is het, dat deze schrijver slechts Rhenanus' biographie noemt, niet de vroeger besprokene.

ren, wat hij verder ter aanvulling van de autobiographie weet te verhalen. Om Margareta's schande geheim te houden zond men haar naar Rotterdam en de vader gaf den knaap — die daar geboren werd — zijn naam en hij heette Gerardus Gerardi op de bij ons gewone wijze, die ook oudtijds bij de Grieken en Romeinen gebruikelijk was. Maar omdat die naam in ons taaleigen in beteekenis verwant schijnt te zijn met het werkwoord »begeeren” (*desiderare*) nam hij als voornaam Desiderius aan, waarbij hij later het Grieksche woord van dezelfde beteekenis voegde en Erasmus wilde bijgenaamd worden.

De overige algemeen bekende bijzonderheden zijn weer te vinden in de autobiographie.

Gerard, die uit droefheid priester is geworden, keert naar zijn vaderland terug, ontdekt daar het bedrog en ofschoon alle betrekkingen tusschen hem en de moeder van zijn kind zijn afgebroken, zorgt hij toch voor de opvoeding van zijn 4jarig zoontje, dat hij naar school zendt, doch dat in de eerste jaren zeer weinig vorderingen maakte in die onaangename vakken (*litteris illis inamoenis*), waarvoor hij niet geboren was. De jeugdige Erasmus wordt op zijn 9de jaar door zijn vader naar Deventer gezonden — men ziet, zijn vader bemoeit zich steeds met zijne opvoeding, — daarheen volgt hem zijne moeder, »de bewaakster en verzorgster zijner teere jeugd.” Bij welke grootmoeder is hij dan wel opgevoed? Hieruit zou men opmaken, bij die van moederszijde; uit het voorgaande, bij de moeder zijns vaders.

De school te Deventer deugde niet veel (1), maar

---

(1) Zij heet barbara. En daarop volgt de uitdrukking *praelegebatur pater meus*, die voor Merula nog onverstaanbaar was, doch in eene kantteekening bij de Amsterd. uitgave van 1643 (J. Jansonius) uit een handschrift van Boxhorn verklaard wordt.

eindelijk (tandem) wordt de knaap door eenige medeleerlingen op den goeden weg geholpen. Zijne moeder stierf aan de pest, toen haar zoon, 13 jaar oud, in de 3de klasse zat, en hij keerde naar zijne vaderstad terug; zijn vader werd op 't ontvangen van de treurige tijding ziek en overleed kort daarna.

Ook deze berichten strooken niet geheel met andere: dit heeft Bayle reeds gezien.

Vooreerst is het bekend, dat Erasmus, pas 12 of 14 jaar oud, niet alleen voor vlug, maar ook voor zeer kundig doorging. Om nu van Rudolf Agricola niet te spreken, die hem toen voorspelde, dat hij een groot man zou worden — »en het ging toen met het onderwijs nog zoo haastig niet» zegt de voormalige Rotterdamsche hoogleeraar — bij Beatus Rhenanus vinden wij hetzelfde van Jan Sintheim vermeld, een der beste regenten der broederschool te Deventer. Toen was Erasmus zeker nog geen 14 jaar oud, terwijl hij op 9jarigen leeftijd eene der beste inrichtingen van die dagen bezocht, aan wier hoofd Hegius stond, de vriend van Rudolf Agricola (1).

Van Deventer vertrokken, bracht hij drie jaren door of liever hij verloor ze op de Broederschool te 's Hertogenbosch, waar o. a. Romboldus onderwijs gaf.

Ik zou niet gaarne den handschoen voor de twee genoemde scholen opnemen (2), maar ik geloof toch, dat

(1) Agricola had Giovanni Baptista Guarini, den beroemden zoon van een beroemden vader, te Ferrara gehoord. Deze, een leerling van Chrysoloras, was de eerste Italiaan, die openlijk les in het Grieksch gaf; hij heeft op verschillende plaatsen onderwezen, maar was in 1460 reeds overleden. Gene, die zijn opvolger werd, bekleedde tot zijn dood toe den leerstoel te Ferrara: heeft Gerard dan ook in deze stad een groot gedeelte van de 4 jaren doorgebracht, om Grieksch van hem te leeren?

(2) Vgl. G. H. M. Delprat. De broederschap van G. Groote, bl. 70 en 128.

zij toenmaals in 't land der blinden éénoog en dus koning waren. Daarom komt het mij voor, dat zij al die harde woorden, welke de autobiographie voor haar en hare leeraren ten beste heeft, niet verdiend hebben, maar dat veeleer de bittere haat, die Erasmus bezielde tegen de domheid en het drijven der monniken en die door hem in het vroeger vermelde schrijven aan Grunnius is neergelegd, de oorzaak is waarom de compilerator zijn toorn over het hoofd der twee inrichtingen, welke Erasmus bezocht had, uitstort. Daarin vindt men niet alleen het ongunstig oordeel over kloosterscholen terug, maar ook den oneerlijken voogd, die schoolmeester was (1), den vriend, die Erasmus trachtte over te halen en enkele uitdrukkingen, welke ik in de noot laat volgen (2).

(1) Ik bedoel natuurlijk Petrus Winckel. Onder de brieven van Erasmus bevindt zich één aan hem (bl. 1885 *Le Clerc*), zonder opgave van plaats of jaar, waaruit men niet kan opmaken, dat de goede verstandhouding verbroken was. Waarschijnlijk heeft *improbitate* aan 't slot van den brief (dat daar echter »onverdroten ijver» beteekent) Winckel tot een booswicht gemaakt. Ook deze brief is het eerst door Merula (bl. 161) als van den jeugdigen Erasmus afkomstig uitgegeven.

(2) In het »leven» heet de luie vriend, die vrij dom uit Italie teruggekeerd was, Cornelius, in den brief aan Grunnius Cantelius, van genen heet het *suum agens negotium*, van dezen *de suo negotio agens*; het kloosterleven wordt daar genoemd *societas angelica*, hier *angelorum contubernium*. Er kwam verder in het handschrift eene allervreemdste uitdrukking voor, die men zelfs door gissingen heeft trachten te verbeteren. Merula vond: *Lactabar interim, donec haberet sacram vestem*. Hij sloeg reeds voor *Lactabatur* — men herinnert zich den ongelukkigen 3den persoon. Lateren verbeterden *laetabatur*, maar bij vergelijking van de twee stukken vindt men in den brief aan Grunnius het voor oningewijden eenigszins moeilijke woord terug in »*Blanditiis et indulgentia lactabatur puerilis animus.*»

Erasmus, zegt Rhenanus, kende reeds als knaap Terentius zoo

Maar ik mag niet langer ontleden.

Eenige proeven van afbrekende critiek zijn gegeven — en zij zijn voor uitbreiding vatbaar. 't Wordt tijd, dat men nagaat, wat er van de stukken nog te maken valt.

De overlevering wist, dat de vader van onzen stadgenoot Gerard heette, de eigenlijke naam van Desiderius Erasmus was haar onbekend. Daarvoor bestonden allerlei redenen, o. a. deze, dat hij in zijn bloeitijd alleen als schrijver en dus ook alleen onder zijn nom de plume bekend was; 2°. dat hij zelf goede gronden had, om zijn waren naam niet te openbaren; 3°. dat de aard zijner werken, de taal, waarin ze geschreven waren en zijne uitlandigheid hem ver deden blijven van zijn, van het volk.

In den geleerden kring van Badius en de zijnen ontstond de thans algemeen gangbare verklaring. Zij is even waar, als die van Claudius Civilis, zoodat Geert Geerts: Desiderius Erasmus = Klaas Burgerhart: Claudius Civilis, en even juist als de geleerde (?) afleidingen, waarvan ik vroeger proeven heb medegedeeld.

Zoo ik goed zie, zijn er zelfs vrij klemmende bewijzen tegen het beweren van Badius aan te voeren, dat Geerts (begeerte) door den jongen geleerde tot Erasmus zou zijn gegraeciseerd. Het woord Ἐρασμός komt namelijk, voor zoover mij bekend is, het eerst als gewoon naamwoord bij Suidas voor — Bekkers anecdota liggen natuurlijk buiten onze beschouwingen — en zijn woordenboek is voor 't eerst in 1499 uitgegeven. Het moet dan zeker moeilijk geweest zijn voor dien jeugdigen Geert Geerts, een woord te kiezen, dat wel als naam van een

---

goed als zijn vingers, en aan dezen blijspeldichter (zie Andr. V. 4.8) is dan ook dit zeggen ontleend, dat in den brief volkomen op zijn plaats is, maar in het leven niet.

heilige bekend was, doch bij geen schrijver dier dagen in de beteekenis »begeerte» voorkwam.

De zoon van een priester zal daarenboven niet licht den naam zijns vaders hebben aangenomen. Dat hij de zoon eens priesters was, is mijns inziens boven allen twijfel verheven: dit getuigen Pontus Heuterus (1), J. C. Scaliger, Patin (2), die Erasmus' partij opnam tegen den Jezuiet Theophile Reynoud, en Cornelis de Loos (3), Mogen speelkinderen of bastaarden van hooggeboren of hooggeplaatste personen den naam huns vaders niet zelden gedragen hebben, zoo Gerard tijdens zijne verbintenis met Margareta reeds priester was, dan behoorde hun zoon tot de papenkinderen, die ook vóór de Hervorming hier te lande zeer in minachting waren, en dan is in deze omstandigheid zeker bovenal de reden te vinden, waarom hij zich op rijperen leeftijd steeds in 't buitenland ophield. De dwaze vloek, dien zoo menig wetboek nog op zulke ongelukkigen legt, drukte voor eeuwen veel zwaarder, en hoe zwaar moest hij niet een man als Erasmus vallen, die zoo onmeedoogend wondde, en bij wien anderen, volgens den aard der menschen, daarom begeerig naar een kwetsbaar plekje zochten.

Wanneer derhalve kinderen, buiten huwelijk geboren, huns vaders naam niet mochten dragen, wel dien hunner moeder — want de moeder maakt geen

---

(1) In de lijst van bastaarden onder de *viri docti* staat plompweg bij Erasmus, *e sacerdote natus*.

(2) Vgl. Bayle. Het werk van Charles Patin, dat ik niet gezien heb, is beschreven sub 22 van het vroeger vermeldc *Essai*.

(3) In een uittreksel van zijn werk *De ill. script. huius temporis* (zie Kist en Royaards, *Archief*, 1845, bl. 233) *Ceterum in avorum traditione in istis partibus fides habenda, parente vicinae civitatis Goudanae parochi natus est, praegnantem famulam in proximam civitatem ablegante.*

bastaard — (1), dan is Erasmus natuurlijk ook naar haar genoemd en heette zij Rogiers of Rutgers en ontving hij bij den doop den naam Erasmus, of in den mond des volks Herasmus.

Bij zijn doopnaam voegde hij eerst alleen Roterodamus, steeds met weglating van den naam zijner moeder, en later maakte hij dezen voornaam tot achternaam door Desiderius, een latijnschen, door hem gevormden persoonsnaam, er voor te plaatsen. Roterodamus duidde van dien tijd af eenvoudig zijne geboorteplaats aan (2).

In de oudste gedichten, onder den titel *Silva Carminum* door Renier Snoy in 1513 te Gouda uitgegeven, heet hij dan ook enkel Herasmus Roterodamus, een naam die ook later nog op vele titels voorkomt, om langzamerhand geheel te wijken voor het deftige Desiderius Erasmus Roterodamus (3). Zoo heet de eerste druk van het *Encomium moriae* (Straatsburg 1511) *Erasmi Roterodami declamatio*, en de opdracht aan den lezer is van Erasmus Roterodamus Germanorum.

Erasmus of Herasmus was als doopnaam volstrekt niet vreemd. Men vindt Erasmus Osaldus Schrecccefuchsius,

(1) Bijzonderheden en bewijzen o. a. bij S. van Leeuwen, *Rooms-Hollands-Regt*, 1686, bl. 33 v.v.

(2) Ik heb wel eens gedacht, dat hij het vreemde *Roterodamus* met opzet als achternaam voor zich had gevormd, maar ik durf dit vermoeden zelfs niet als waarschijnlijk opgeven, sinds ik in oude *alba academica* naast Roterodamus ook b. v. Medioburgus heb gevonden,

(3) Eene photolithographische reproductie van dit werkje bezit zoowel de bibliotheek dezer gemeente als het Leeskabinet.

Ik vermeld nog één titel: *Gul. Herm. Goud. Sylva Odarum Hendecasyllab. Herasmi ad studiosos. Parrh. Gul. Mercat.* 1497.

P. Jovius Elogia doct. vir. (Antw. 1557) spreekt alleen van *R. ex insula Batavorum*.

Erasmus Sarcerius e. a. bij Reusnerus (Straatsburg 1587) vermeld. Wij behoeven echter niet in 't buitenland alleen te zoeken. In eene hoeve, niet ver van Breda, staat een steen gemetseld met het volgende opschrift:

*Den blauwen key ben ick genaemt
En voor vier hondert jaer befaemt
Doch die mij nu weer op doet staen
Dat is Erasmus Falkenhaen.*

Ook hier ter stede treft men hem aan, want in de Resolutiën der Vroedschap staat op den 7 Augustus 1503 opgeteekend: »Op dees tyt gestemmet mette meeste stemmen, dat heer Jerassimus hebben sal 't weke II c. gl: tot sinre assinsse ende dat sal sien vader ende moeder te baten comen in hoer assinsse te betalen van het bier.»

De heilige, van wien hij zijn naam ontving, is Erasmus zelf niet onbekend: in zijn »Lof der zotheid» zegt hij, dat er zijn die meenen dat, zoo iemand op bepaalde dagen met bepaalde kransjes en bepaalde gebeden Erasmus nadert, hij spoedig rijk zal worden.

Deze heilige, zoo luidt de legende, was onder Diocletianus bisschop eener stad in het gebied van den Patriarch van Antiochië, waar hij, evenals te Sirmium, veel om des geloofs wille zou geleden hebben. Later, verhaalt men verder, verhuisde hij naar Formiae, in Campanie, waar de dood hem verraste. In de 9de eeuw werd zijn gebeente naar Gaëta overgebracht, waar het thans rust, ofschoon vele andere steden op die eer aanspraak maken. Men vindt hem vaak zoo afgebeeld, dat hem de ingewanden uit het lijf gerukt worden, en daarom gaat hij door voor patroon tegen koliek, bij veeziekte en in de moeilijke uren der vrouwen. Italianen en Portugeezen identificeeren hem met St. Elmo (men denke aan het

St. Elmsvuur); zijn dag is de 2de Juni, en de lijvige *Acta Sanctorum* getuigen, dat hij door de geheele wereld ver-eerd werd, hetgeen volgens hunne verklaring bewezen wordt door getijboeken uit Spanje, Frankrijk, Duitschland en Nederland (1).

Met den naam van dezen heilige dan liet Margareta, de dochter van een eenvoudigen meester te Zevenbergen — en dus waarschijnlijk een dienstmeisje — haren zoon doopen, die later meer dan eenig ander menschenkind, op wien de smet eener onwettige geboorte kleefde, reden had om zijn achternaam geheim te houden; hij openbaarde dien alleen aan paus Leo X, van wien hij absolute en dispensatie verwachtte, en het adres op dit breve van den Heiligen Vader heeft ons eerst nu met zijn waren naam bekend gemaakt.

Zou soms de terminus van het *nulli (con-) cedo* ook eene symbolische voorstelling van Roger, Rudiger zijn, dat Kiliaen verklaart — waarschijnlijk, zooals zijn tijd het woord begreep — door *qui petit otium et quietem?* Zeker was niemand zoo *rustgraag* als Terminus, die, volgens de overlevering der oudheid, niet van zijn plaats was te krijgen.

Het heeft mij aan tijd en aan ruimte ontbroken om alle bijzonderheden na te gaan, die op de behandelde punten betrekking hebben en ik blijf veel vragen.

Wie Erasmus' leven goed wil kennen, moet zijn leven d. i. al zijn tijd daaraan besteden. Hij zal behooren te beginnen met een werk, dat taai geduld en veel oordeel vereischt: hij zal moeten nagaan, welke van de brieven onecht zijn en voorts de echte in chronologische orde

---

(1) Zie A. S. m. Jun., Tom. I, bl. 218, § 22, en Herzog, Real-Encyclopaedie, art. Erasmus.

moeten rangschikken. Er is in dit opzicht wel iets, maar nog lang niet genoeg gedaan. Ik wil met één voorbeeld besluiten.

De bekende brief aan pater Servatius komt het eerst voor bij Scriverius en in het eerste deel der Leidsche uitgave. Een tweede, vrij wat verschillend afschrift van dit schrijven, dat afgedrukt is in het derde deel van laatstgenoemd werk, zou, volgens de kantteekening, tot het jaar 1514 moeten gebracht worden. Reeds meer dan 100 jaren geleden, heeft Jortin (1), naar prof. Vischer verhaalt, uit deze beide den waren tekst zoeken vast te stellen. Men vindt het boven meermalen besprokene *iuveniliter* in beide; beide hebben veel overeenkomst met den brief aan Grunnius. Over het eten, slapen, enz. in Holland, over de scapuliergeschiedenis in Italie vindt men ongeveer hetzelfde. Slechts is het geheel meer uitgewerkt en gezuiverd: de *lenones* zijn weggelaten en de *matrona* is gebleven.

Enkele veranderingen zijn in den laatsten tekst aangebracht, die vermelding verdienen; het (slechte) Grieksch van den eersten is vervangen door goed Latijn. Daarboven heeft men enkele onjuistheden trachten te verbeteren: er staat *egressum* voor *ingressum*, en dit terwijl het stuk geschreven is ex arce *Hannensi* (elders terecht *Hammensi*) juxta Caletum (dat toen nog aan Engeland behoorde). Wanneer Erasmus dit schreef in 1514, kon hij toen zeggen, dat hij oud en grijs in zijn vaderland zou terugkeeren, terwijl hij nog slechts 47 jaar oud was?

Met Bilderdijk had hij, met veel anders, ook dit gemeen, dat hij steeds klaagde over ziekelijkheid, maar kon hij zich toen reeds oud en grijs noemen?

---

(1) *The life of Erasmus*. 2 voll. Lond. 1758—1760.

Cannius, de famulus van Erasmus, zocht en vond eene plaats in de werken zijns beroemden meesters. De booze wereld, zelfs op Frobens drukkerij, zag allerlei slechte bedoelingen in zeer weinige woorden van den los geschreven Cyclops. Zou 't ook mij zoo gaan?

Rotterdam, 3 Dec. 1877.

ERASMUS' STERFJAAR (1536) IN TWEE
TIJDVERZEN.

De *Geschiedkundige beschrijving der stad Rotterdam* van G. van Reyn (Rotterdam 1832) vermeldt, op bl. 98 van het eerste gedeelte, het volgende chronogram, dat zich eens op de thans verdwenen oude Delftsche of St. Jorispoort heeft bevonden:

CVnCta est VICtVrVs, fVlgens, per SaeCVLa ErasMVs.

Het wordt in Aant. 29 aldus verdietscht:

ErasMVs, daar hII Leeft aLLe eeVWen door,
bLIInkt heerLIIK op 't deVrLVChICh eerenspoor.

In den binnengevel van de met hare zusteren ten ondergang gedoemde Goudsche poort was een steen gemetseld met het volgende inschrift (van Reyn, bl. 110):

Non obIIIt DIVVS noster, qVIa VIVIt ErasMVs,

in Aant. 34 op de volgende wijze weergegeven:

ErasMVs. Leeft aL Is hII doot, Want sChoon gestorVen,
Soo bLIInckt sIIIn gLans noCh aLs Vergood heeL onbedorVen.

J. B. K. (an)
